

УДК 343.53+343.72](477)

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2025.2.22>

Симон Олександрович Сербенюк,

*Харківський національний університет внутрішніх справ,
відділ організації наукової діяльності (науковий співробітник);*

<https://orcid.org/0000-0002-6806-6319>,

e-mail: simon6@ukr.net

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТАТТЕЮ 190 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Шахрайство як кримінальне правопорушення проти власності має місце в широкому спектрі суспільних відносин, зокрема побутових, економічних тощо. В останні роки спостерігається тенденція до зростання кількості таких кримінальних правопорушень. Статтю присвячено огляду основних аспектів кримінально-правової характеристики складу шахрайства як кримінального правопорушення, передбаченого статтею 190 Кримінального кодексу України. Окрім аналізу ключових ознак складу кримінального правопорушення, розглянуто статистичні дані щодо характеристик суб'єкта і кількісних показників.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, кримінальні правопорушення проти власності, шахрайство, огляд судової практики, Конституція України.

Оглядова стаття

Постановка проблеми

Конституція України закріплює невідчужуваність і непорушність прав і свобод людини, її рівність у правах (ст. 21), а також гарантує права і свободи людини та громадянина (ст. 22). Окремо наголошується на забезпеченні та непорушності права власності, що набувається у визначеному законом порядку, забороняється протиправне позбавлення права власності (ст. 41). Захист прав усіх без винятку суб'єктів права власності та господарювання забезпечується державою (ст. 13). Лише в умовах воєнного або надзвичайного стану Основний Закон передбачає можливість примусового відчуження об'єктів права приватної власності на визначених законом підставах і в порядку, передбаченому законом, але за умови попереднього та повного відшкодування їхньої вартості (ст. 41)¹.

¹ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 17.05.2025).

Таким чином, на основі положень Конституції України логічною є криміналізація шахрайства – внесення до Кримінального кодексу України¹ (далі – КК України) цього діяння як кримінального правопорушення. Йдеться про шахрайство як «заволодіння чужим майном або набуття права на майно шляхом обману чи зловживання довірою» (ст. 190 КК України). Шахрайство як кримінальне правопорушення проти власності охоплює широкий спектр суспільних відносин, зокрема побутових, економічних тощо. Водночас розвиток технологій та поява нових сфер економічних відносин (наприклад, сфера віртуальних активів, зокрема криптовалют; раніше – безготівкових розрахунків) сприяють появі нових способів учинення шахрайства. Низький рівень правової культури громадян та корисливі мотиви є рушійною силою поширення шахрайських дій у суспільстві. Особливо актуальною проблема запобігання та протидії шахрайству є в умовах економічних криз, високої інфляції, воєнного стану тощо.

З метою доповнення аргументації наведемо статистику протидії шахрайству.

Як видно з рис. 1, протягом 2013–2022 рр. із 366 453 зареєстрованих кримінальних правопорушень за ст. 190 КК України у 25,54 % випадків було вручено підозри, з яких у 23,39 % – правопорушників було засуджено.

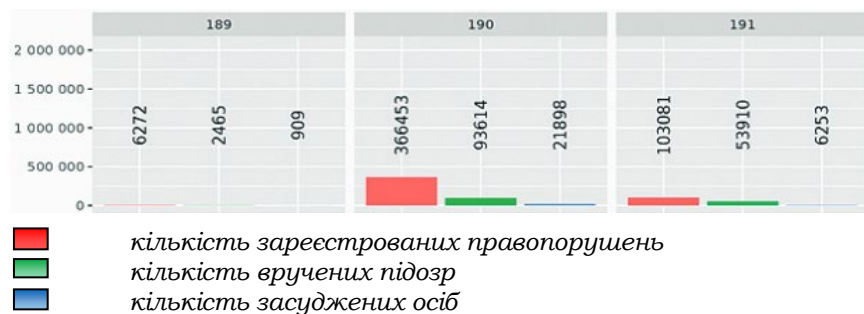

Рис. 1. Основні статистичні показники протидії кримінальним правопорушенням за статтями 189–191 КК України сумарно за 2013–2022 рр.²

¹ Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 17.05.2025).

² Кримінальне право України. Особлива частина. Альбом схем : навч. посіб. / О. В. Авраменко, С. Я. Бурда, І. Б. Газдайка-Василишин та ін. ; за ред. М. В. Карчевського. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2024. С. 168.

За даними рис. 2, у 2013 р. було зареєстровано 47 142 правопорушення за ст. 190 КК України (найбільша кількість за 2013–2022 рр.), у 26,8 % випадків було вручено підозри, з яких у 30 % – засуджено осіб. Одним із найпомітніших періодів спаду кількості правопорушень за ст. 190 КК України та результативності розслідувань шахрайств став 2021 р. Тоді, за мінімального за 2013–2022 рр. показника зареєстрованих правопорушень (23 847), у 39,4 % випадків було вручено підозри (чи не найвищий показник за звітний період), з яких у 18 % – засуджено осіб. Найвищий відсоток засуджень від кількості вручених підозр зафіксовано у 2014 р. – 31,7 %.

Рис. 2. Основні статистичні показники протидії кримінальним правопорушенням за ст. 190 КК України в розрізі показників за кожен рік протягом 2013–2022 рр.¹

Варто зауважити, що попри посилення відповідальності за шахрайство в умовах воєнного стану (на підставі внесення відповідних змін до КК України²), в останні роки кількість таких правопорушень

¹ Кримінальне право України. Особлива частина. Альбом схем : навч. посіб. / О. В. Авраменко, С. Я. Бурда, І. Б. Газдайка-Василишин та ін. ; за ред. М. В. Карчевського. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2024. С. 169.

² Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо усунення суперечностей у караності кримінальних

невпинно зростає, навіть за умов скорочення чисельності населення. Станом на 2024 р. вони становлять майже половину всіх зареєстрованих кримінальних правопорушень – 47,6 %. [1, с. 35].

Не менш важливо звернути увагу на статистичні дані [2, с. 4, 64, 227–228], отримані на основі матеріалів судово-слідчої практики, щодо закономірностей у разі скоєння такого кримінального правопорушення, як шахрайство, жінками. По-перше, спостерігається зростання кількості таких випадків. По-друге, простежується закономірність оберненої пропорційності між кількістю скоєних шахрайських кримінальних правопорушень жінками та тяжкістю інкримінованого правопорушення (тобто, що легший ступінь тяжкості, то більше таких правопорушень фіксується). По-третє, серед жінок переважають випадки вчинення шахрайських дій у тверезому стані, у міській місцевості, з використанням інтернету, а також «заволодіння грошовими коштами шляхом неправомірного отримання різного роду соціальних грошових виплат» [2, с. 228]. Характерними рисами суб'єкта такого правопорушення є: працевлаштованість, вік 30–45 років, наявність середньої загальної або спеціальної освіти, а також позитивна характеристика з місця роботи.

Насамкінець варто відзначити аналітику судової практики щодо шахрайства, вчиненого з використанням електронно-обчислювальної техніки. У кримінально-правовій кваліфікації шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій із використанням електронно-обчислювальної техніки, простежується очевидна відсутність сталої судової практики. Щодо випадків заволодіння чужим майном шляхом обману або зловживання довірою під час продажу товарів чи послуг на інтернет-майданчиках (які є близькими за ознаками об'єктивної сторони складу злочину), то в 33 % випадків вони отримують кримінально-правову оцінку як звичайне шахрайство, а в 67 % – як шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки. Водночас лише у 15 % випадків судових розглядів несанкціонованих транзакцій із використанням платіжних карток або їхніх реквізитів здійснюється їхня кваліфікація як шахрайства; у решті випадків – як крадіжка. Навіть коли такі дії кваліфікують як шахрайство, у 13 % випадків судами не інкримінується ознака «вчинене шляхом незаконних операцій із використанням електронно-обчислювальної техніки» [3, с. 159–160].

Мета і завдання дослідження

Метою статті є виокремлення ключових складових кримінально-правової характеристики шахрайства та стислий огляд судової практики щодо розгляду таких кримінальних правопорушень. Відповідно до поставленої мети сформульовано такі *завдання*: висвітлити основні положення щодо поняття, видів і загальної характеристики кримінальних правопорушень проти власності, зокрема ключових аспектів кримінально-правових характеристик шахрайства; приділити детальну увагу характеристиці об'єктивних ознак шахрайства шляхом аналізу способів його вчинення та матеріального складу.

Виклад основного матеріалу

Поняття, види та загальна характеристика кримінальних правопорушень проти власності

Кримінальні правопорушення проти власності чітко визначені статтями 185–198 розділу VI КК України. Зміст поняття «кримінальні правопорушення проти власності» охоплює такі категорії, як суспільна небезпечність (юридично визнається фактом включення діяння до КК України), посягання на право власності (володіння, користування, розпорядження), вина (умисел або необережність), спосіб учинення (способи завдання майнової шкоди або погроза завдання такої шкоди).

Таким чином, кримінальні правопорушення проти власності – це передбачені КК України «умисні або необережні суспільно небезпечні діяння, поєднані з посяганням на право володіння, користування або розпорядження майном шляхом викрадення чи з іншими способами заподіяння власнику (законному володільцю) майнової шкоди або з погрозою заподіянням такої шкоди» [4, с. 6].

Ці види кримінальних правопорушень можна класифікувати на групи за певними ознаками. Загальновизнаним [4, с. 7–8; 5, с. 229–230; 6, с. 72] є поділ на корисливі та некорисливі (статті 194, 194-1, 195–197, 197-1 КК України). Варто зауважити, що деякі науковці до некорисливих кримінальних правопорушень також відносять правопорушення, визначені ст. 198 КК України [5; 6]. Корисливі кримінальні правопорушення поділяються на: кримінальні правопорушення, пов'язані з викраденням, заволодінням, незаконним оборотом чужого майна на користь правопорушника чи інших осіб (статті 185–187, 188-1, 189–191 КК України); кримінальні правопорушення, не пов'язані з викраденням, заволодінням, оборотом чужого майна на власну користь або на користь інших осіб (статті 192, 193, 197-1, 198 КК України) [5, с. 8].

Небезпечність кримінальних правопорушень проти власності, важливість її охорони кримінально-правовими засобами визначається тим, що власність є найважливішою соціальною цінністю: нормальне

функціонування відносин власності забезпечує стабільність усієї економічної системи, підвищення рівня добробуту народу [5, с. 228].

Отже, у кримінальному праві родовим об'єктом правопорушень проти власності є охоронювані чинним кримінальним законодавством суспільні відносини власності [5, с. 228–229; 6, с. 72]. Предметом цих правопорушень є чуже майно, право на майно або дії майнового характеру. Об'єктивна сторона більшості таких кримінальних правопорушень характеризується спеціальним способом їх учинення, наявністю матеріальної шкоди. Щодо суб'єктивної сторони, то вона переважно містить прямий умисел, корисливі мету і мотиви [6, с. 72].

Характеристика об'єктивних ознак шахрайства

Розглядаючи об'єктивну сторону шахрайства, варто звернути увагу, що так зване родове поняття «шахрайство» охоплює не лише ст. 190, а й статті 262, 289, 308, 312, 313, 357 і 410 КК України. Тобто йдеться про шахрайські дії, що можуть бути вчинені в різних сферах суспільних відносин, не обмежуючись побутовими. Окремим аспектом є критика наявності поняття «шахрайство» у ст. 222 КК України, кримінальне правопорушення в якій більше характеризується ознаками складу правопорушень, що вчиняються шляхом обману чи зловживання довірою [7, с. 104].

Відповідно до ст. 190 КК України шахрайство є кримінальним правопорушенням із матеріальним складом, адже характеризується: вчиненням безпосередньо дії (точніше, поєднанням фізичних та інформаційних дій [8, с. 186]) для заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою як суспільно небезпечного діяння; обов'язковою наявністю причинно-наслідкового зв'язку цього діяння з настанням суспільно небезпечних наслідків у формі заподіяння майнової шкоди [9, с. 55]. Причому під «майном як предметом злочину проти власності необхідно розуміти окрему річ, сукупність речей, а також майнові права й обов'язки...» [10, с. 128], а шкода стосується матеріальної позитивної (тобто майно з власності потерпілого протиправно вилучається чи знищується або ж пошкоджується, і водночас не йдеться про другий вид можливої матеріальної шкоди – упущену вигоду, під якою маються на увазі не одержані доходи) [7, с. 122]. Щодо причинно-наслідкового зв'язку, то він проявляється саме в настанні матеріальної шкоди в потерпілого внаслідок визначеного ст. 190 КК України способу впливу правопорушника на потерпілого. Основні види причинно-наслідкових зв'язків можна охарактеризувати за швидкістю виявлення потерпілим порушення своїх майнових прав і швидкістю настання наслідків правопорушення. Наприклад, факт відмови повернення коштів чи матеріальних цінностей за договором позики або прокату виявляється не одразу з моменту передачі коштів чи матеріальної цінності.

Крім того, наслідки правопорушення характеризуються фізичною (відбуваються в реальних правовідносинах щодо речей матеріального світу), юридичною (мають певні юридичні наслідки, зокрема щодо втрати майнових прав на річ тощо) та економічною (наявність матеріальної шкоди) ознаками.

Варто звернути увагу, що в контексті кримінальних правопорушень, визначених статтями 185, 190, 191 КК України, мінімальний розмір заподіяної шкоди має перевищувати 0,2 неоподатковуваного мінімуму доходів громадян (далі про цю суму збитків буде описано більш детально). В іншому разі правопорушення перекваліфікується із кримінального на адміністративне [4, с. 5].

Відповідно до примітки до ст. 185 КК України визначено таку диференціацію матеріальної шкоди, заподіяної шахрайськими діями: значна шкода; шкода у великих розмірах; шкода в особливо великих розмірах.

Сума неоподатковуваного мінімуму доходів громадян встановлена на рівні 17 грн п. 5 підрозділу 1 розділу XX Податкового кодексу України. Проте там же зазначено, що ця сума не стосується «норм адміністративного та кримінального законодавства в частині кваліфікації адміністративних або кримінальних правопорушень, для яких сума неоподатковуваного мінімуму встановлюється на рівні податкової соціальної пільги, визначеної підпунктом 169.1.1 пункту 169.1 статті 169 розділу IV цього Кодексу для відповідного року»¹, який визначає її в розмірі, «що дорівнює 50 відсоткам розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленому законом на 1 січня звітного податкового року»². Тобто на сьогодні це становить 1 514 грн.

Таким чином, відповідно до ст. 190 КК України встановлюються такі межі шкоди: звичайна шкода – від 302,8 грн до 151 400 грн; значна шкода – від 151 400 грн до 378 500 грн; шкода у великих розмірах – від 378 500 грн до 908 400 грн; шкода в особливо великих розмірах – 908 400 грн і більше.

Способами вчинення шахрайства є обман і зловживання довірою.

Сутність обману проявляється як у наданні правопорушником за відомо неправдивої інформації потерпілому, так і в умисному приховуванні від потерпілого важливої інформації про факти, події, обставини дійсності, повідомлення якої було б обов'язковим. Така поведінка правопорушника спрямована на введення потерпілого в

¹ Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 17.05.2025).

² Там само.

оману або сприяння хибному розумінню юридичних фактів і має на меті заволодіння майном чи правом на майно [9, с. 55–56]. Водночас варто звернути увагу, що обман може проявлятися як у формі активної дії (наприклад, повідомлення потерпілому неправдивих відомостей про факти, події, обставини), так і у формі бездіяльності (наприклад, умисного замовчування юридично значущої інформації). В останньому випадку для кваліфікації правопорушення як шахрайства необхідно встановити причинно-наслідковий зв'язок між бездіяльністю правопорушника та помилкою потерпілого щодо ступеня обов'язковості або вигідності добровільної передачі ним майна чи права на майно правопорушнику. Водночас заволодіння чужим майном у разі використання помилки потерпілого без сприяння виникненню цієї помилки, на думку деяких науковців, не може визнаватися шахрайством [9, с. 56]. Прикладами обману можуть бути так звані псевдолотереї, коли під впливом обману зловмисники вимагають, наприклад, перерахувати певну суму грошей на вказаний рахунок, або ж пропозиції придбати товар, який насправді є неякісним.

Зловживання довірою фактично є різновидом обману [6, с. 83] і ґрунтується саме на використанні попередніх довірчих відносин, які склалися між потерпілим і правопорушником. Такі відносини останній використовує з корисливою метою наживи. Передумовами такої довірливості потерпілого можуть бути: рекомендації знайомих осіб, соціальний статус правопорушника, особливості цивільно-правових або трудових відносин, зовнішні обставини, родинні чи дружні зв'язки тощо. Причому «шахрайство шляхом зловживання довірою має місце лише тоді, коли винний вже на момент отримання майна (чи права на майно) мав намір обернути його на свою користь чи користь інших осіб за власним розсудом [9, с. 56]. Прикладами шахрайства, вчиненого шляхом зловживання довірою, можна вважати договірні правовідносини, внаслідок яких одна зі сторін, попри отримання коштів або інших матеріальних цінностей, не виконує свої зобов'язання.

Таким чином, суб'єктивна сторона обману еквівалентна суб'єктивній стороні зловживання довірою: характеризується прямим умислом, корисливою метою та корисливими мотивами.

Щодо об'єктивних складових зазначених способів шахрайства, то вони також збігаються, за винятком самих дій учинення шахрайства та ступеня активності дій при обмані: від свідомого замовчування юридично значущої інформації до повідомлення неправдивих відомостей. Натомість зловживання довірою передбачає активне використання довірчих правовідносин із метою наживи.

Насамкінець варто зазначити про таку визначальну особливість шахрайства, як заволодіння правопорушником чужим майном шляхом спонукання самого і лише самого потерпілого до передачі свого

майна чи уступки права на майно. Тобто ключовою ознакою шахрайства є добровільна передача правопорушнику потерпілим майна чи права на нього за умови перебування потерпілого у стані введення в оману [11, с. 82; 12, с. 244]. При цьому шахрайство вважається закінченим з моменту фактичного одержання винним майна чи права на нього. Саме цією ознакою шахрайство відрізняється від відкритого викрадення майна (грабежу).

Характеристика суб'єктивних ознак шахрайства

Суб'єктом учинення шахрайства як кримінального правопорушення відповідно до ч. 1 ст. 18 КК України виступає «фізична осудна особа (віком від 16 років. – С. С.), яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність»¹.

Отже, ознаками суб'єкта кримінального правопорушення є такі:

- суб'єкт є фізичною особою (людиною – відповідно до ст. 24 Цивільного кодексу України², а відповідно до ст. 1 Закону України «Про громадянство» України³ – громадянином України, іноземцем або особою без громадянства);

- суб'єкт є осудною особою. Тобто відповідно до ч. 1 ст. 19 КК України такою, що могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та керувати ними під час учинення кримінального правопорушення. Категорія «осудність» включає два основні складники – медичний (щодо стану психіки в контексті здатності людини «правильно, адекватно оцінювати (усвідомлювати) різноманітні обставини та з різних варіантів за власним розсудом вільно обирати відповідний варіант поведінки» [9, с. 58]) та юридично-психологічний (щодо здатності особи «повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) (їх фактичний зміст і суспільну небезпеку) та керувати ними під час вчинення кримінального правопорушення» [9, с. 58]);

- суб'єкт досяг відповідного віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність відповідно до КК України, а саме – з 16 років згідно із ч. 1 ст. 22 КК України. Стаття 190 не міститься в ч. 2 ст. 22 КК України в переліку кримінальних правопорушень, за які кримінальна відповідальність передбачена з 14 років.

¹ Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 17.05.2025).

² Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 17.05.2025).

³ Про громадянство України : Закон України від 18.01.2001 № 2235-III // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14> (дата звернення: 17.05.2025).

Отже, суб'єктом шахрайства як кримінального правопорушення виступає загальний суб'єкт кримінального права.

Загальноновизнаним є факт, що шахрайство є «особливим, подекуди інтелектуальним видом кримінального правопорушення» [9, с. 62]. Враховуючи складові суб'єктивної сторони кримінального правопорушення та їх тауначення згідно із законом про кримінальну відповідальність, беззаперечно можна погодитись із думкою, що шахрайство є умисним кримінальним правопорушенням і воно вчиняється з прямим умислом. Останній характеризується інтелектуальною та волевою ознаками. Перша ознака містить компоненти у формі чіткого усвідомлення суспільної небезпечності діяння та передбачення суспільно небезпечних наслідків щодо потерпілої сторони. Друга ознака характеризується корисливим бажанням настання передбачених правопорушником суспільно небезпечних наслідків [13, с. 220]. Тобто при вчиненні такого кримінального правопорушення, як шахрайство, правопорушник не лише усвідомлює суспільну небезпечність обману чи зловживання довірою (фактичну сторону й об'єктивні елементи скоєного правопорушення, статус майна або права на майно, спосіб учинення та стан ошуканої особи тощо), а й передбачає та бажає за допомогою своїх протиправних дій заволодіти чужим майном / правом на майно (реальна шкода потерпілому буде завдана саме тим фактом, що в розпорядженні правопорушника опиниться майно або право на нього, яке йому не належить).

Додатковою (факультативною) складовою суб'єктивної сторони шахрайства є мотив. Він відображає спонукання і передумови рішучості особи правопорушника до вчинення суспільно небезпечного діяння. Попри його факультативність, «розгляд мотивів кримінального правопорушення має знайти місце у вченні про покарання під час розгляду обставин, що впливають на розмір покарання, що встановлюється судом, під час встановлення питання про індивідуалізацію покарання...» [9, с. 65].

Існує багато підходів щодо класифікації критеріїв. Привертає увагу думка І. М. Чайки, з якою цілком можна погодитися. Спираючись на підхід А. О. Маслоу, який систематизував мотиви залежно від їх соціального рівня, дослідниця слушно зазначає, що «під час вчинення шахрайства існує виключно корисливий мотив, як спонукання особи до заволодіння чужим майном або правом на майно. Зазначений мотив може бути сформований на підставі різного роду потреб особи» [9, с. 65–66].

Кваліфікуючі ознаки шахрайства

Кваліфікуючі / особливо кваліфікуючі ознаки визначені частинами 2–5 ст. 190 КК України. Говорячи про кваліфікуючі ознаки, варто звернути увагу на думку, що найскладнішою при кваліфікації

шахрайства є ознака, передбачена ч. 4 ст. 190 КК України, – незаконні операції з використанням електронно-обчислювальної техніки. Ця ознака відображає спосіб учинення правопорушення та стосується сфери операцій, здійснення яких неможливе без застосування електронно-обчислювальної техніки [14, с. 559–560].

Законом про кримінальну відповідальність передбачені такі види покарань за ст. 190 КК України:

- за шахрайство – штраф від 2 000 до 3 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (станом на сьогодні це від 34 000 грн до 51 000 грн), або громадські роботи на строк від 200 до 240 годин, або виправні роботи на строк до двох років, або пробацийний нагляд на строк до трьох років, або обмеження волі на той самий строк;

- за шахрайство, вчинене повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або таке, що завдало значної шкоди потерпілому, – штраф від 3 000 до 4 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (станом на сьогодні це від 51 000 грн до 68 000 грн), або виправні роботи на строк від одного до двох років, або обмеження волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк до трьох років;

- за шахрайство, вчинене в умовах воєнного чи надзвичайного стану, що завдало значної шкоди потерпілому, – штраф від 4 000 до 8 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (станом на сьогодні це від 68 000 грн до 136 000 грн) або позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років;

- за шахрайство у великих розмірах чи шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки, – позбавлення волі на строк від трьох до восьми років;

- за шахрайство, вчинене в особливо великих розмірах або організованою групою, – позбавлення волі на строк від п'яти до дванадцяти років із конфіскацією майна.

Висновки

Шахрайство є різновидом кримінальних правопорушень проти власності, суспільна небезпечність яких проявляється у посяганні на право власності, гарантоване Конституцією України. Воно вважається кримінальним правопорушенням у разі завдання правопорушником майнової шкоди потерпілому в розмірі понад 302,8 грн. Статтею 190 КК України чітко визначено предмет і способи вчинення шахрайства – чуже майно або право на чуже майно, а також обман або зловживання довірою (останні є саме діями). Безпосереднім об'єктом шахрайства є гарантоване законодавством України право власності в охоронюваних правовідносинах володіння, користування та розпорядження майном. Суб'єктивна сторона шахрайства характеризується корисливою метою й мотивами та прямим умислом. Суб'єктом шахрайства є загальний суб'єкт кримінального

права. Шахрайство вважається закінченим кримінальним правопорушенням з моменту фактичного одержання винним неправомірної вигоди у формі чужого майна чи права на нього.

Список бібліографічних посилань: 1. Валовий Є. В. Особливості кримінальної відповідальності за шахрайство, вчинене в умовах воєнного стану. *Правовий часопис Донбасу*. 2024. № 3 (8). С. 34–38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2024-88-34-38>. 2. Таран Т. Г. Запобігання шахрайству, що вчиняються жінками в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2019. 235 с. 3. Усманов Р. А. Шахрайство з використанням електронно-обчислювальної техніки: аналіз судової практики. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2024. № 1. С. 153–163. DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2024-1-19>. 4. Кондратов Д. Ю. Кримінальні правопорушення проти власності : текст лекції. Вінниця : ХНУВС, 2024. 20 с. 5. Борисов В. І. Кримінальні правопорушення проти власності: об'єкт, предмет та види. Характеристика незаконних корисливих діянь, пов'язаних із заволодінням і (або) обороненням чужого майна. *Вісник асоціації кримінального права України*. 2022. Т. 1, № 17. С. 227–245. DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2022.17.257291>. 6. Тютюгін В. І., Рубашенко М. А. Кримінальне право України. Особлива частина : посібник / відп. ред. В. І. Тютюгін. 7-ме вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2024. 192 с. 7. Ємельянов М. В. Кримінально-правова характеристика шахрайства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2013. 201 с. 8. Ємельянов М. В. Об'єктивна та суб'єктивна сторона шахрайства. *Форум права*. 2012. № 3. С. 184–189. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2012_3_33.pdf (дата звернення: 17.05.2025). 9. Чайка І. М. Кримінологічна характеристика та запобігання шахрайству в Україні : дис. ... д-ра філософії : 081. Кропивницький, 2023. 296 с. 10. Харченко В. Б. Майно як предмет злочинів проти власності та предмет суспільних відносин права власності на речі та інші речові права. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2017. № 2 (16). С. 121–131. 11. Кришевич О. В. Шахрайство у сфері обігу банківських платіжних карток: кримінально-правовий аспект // Актуальні проблеми кримінального права : матеріали Х Всеукр. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 22 листоп. 2019 р.) / МВС України, Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2019. С. 81–84. 12. Коломійчук В. О. Окремі аспекти розмежування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 190 та 206-2 Кримінального кодексу України. *Нове українське право*. 2022. № 3. С. 240–245. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.3.33>. 13. Чайка І. М. Ознаки суб'єктивної сторони шахрайства як елементу складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 190 КК України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 4. С. 219–223. DOI: <https://doi.org/10.32782/39221343>. 14. Резніченко Г. С., Чекмарьова І. М. Особливості кваліфікації шахрайства, учиненого шляхом незаконних операцій із використанням електронно-обчислювальної техніки. *Юридичний науковий електронний*

журнал. 2024. № 4. С. 558–560. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-4/133>.

Надійшла до редколегії 20.05.2025

Прийнята до опублікування 11.06.2025

Serbenyuk S. O. Criminal Law Characteristics of Criminal Offences Under Article 190 of the Criminal Code of Ukraine

Fraud exists in a wide range of social relations, including domestic, economic and other relations. At the same time, the development of technology and the emergence of new areas of economic relations (for example, virtual assets (cryptocurrencies) and cashless payments) contribute to the emergence of new techniques for committing fraud, while a low level of legal culture and selfish motives are the driving force behind the spread of fraudulent activities in social relations. The problem of preventing and combating fraud is particularly relevant in conditions of economic crisis or high inflation, martial law or a state of emergency, etc. In recent years, the number of such criminal offences has been on the rise.

This article is devoted to the consideration of the main aspects of the criminal law characteristics of fraud as a criminal offence under Article 190 of the Criminal Code of Ukraine. The review includes an analysis of such components as the object, subject, objective and subjective aspects of fraud. In addition to reviewing the key characteristics of the relevant criminal offence, attention is paid to statistical data on the characteristics of the subject and quantitative indicators. In particular, statistics on combating fraud are provided in the context of the relationship between the number of registered offences, charges brought and quantitative indicators of convictions of offenders. The focus is on fraud, but additional general statistical data on offences also covered by Articles 189 and 191 of the Criminal Code of Ukraine are provided. In addition, a review of patterns identified on the basis of judicial and investigative practice using statistical methods in cases of criminal offences such as fraud committed by women has been carried out. The review of statistics is completed with a brief note on the analysis of judicial practice regarding fraud committed using electronic computing technology.

Keywords: criminal liability, criminal offences against property, fraud, review of court practice, Constitution of Ukraine.

